

УДК 808.26 – 541.2

С.Ф. Бут-Гусаім

канд. філал. навук, дац., дац. каф. беларускай філалогіі
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна
e-mail: svfbg@tut.by

**НАЦЫЯНАЛЬНАЯ І РЭГІЯНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА
Ў ЛЮСТЭРКУ ІМЕНАСЛОВУ НАВУКОВА-ПАПУЛЯРНАЙ ЛІТАРАТУРЫ
СУЧАСНЫХ БЕРАСЦЕЙСКІХ ПІСЬМЕНнікаў**

Артыкул прысвечаны вывучэнню лінгвакультуралагічных асаблівасцей анамастыкону навукова-папулярнай літаратуры сучасных берасцейскіх пісьменнікаў М. Міцковіча, М. Пашкевіча, З. Дудзюк, В. Емяльянавіч. Апісаны адлюстраваныя ў семантыцы тапонімаў культурныя ўяўленні, якія складаюць аснову менталітэту славянскіх народаў: звесткі пра культ раслін і жывёл, старажытныя плямёны, рэлігійныя вераванні славян і іх продкаў-арыйцаў, гаспадарчую дзейнасць і інш. Даследавана этымалогія асабовых імёнаў. Выяўлены тэматычныя групы мянушак, семантыка якіх перадае асаблівасці ўспрымання і ацэнкі знешнасці, маральных якасцей, наводзін носбітаў найменняў. Разгледжана адлюстраванне ў структуры і семантыцы мянушак і прозвішчаў сацыяльнай іерархіі грамадства. Апісаны дыялектныя асаблівасці антрапонімаў. Асэнсавана прагматычная значнасць формаў асабовых імёнаў, прозвішчаў, мянушак, якія захоўваюць традыцыі іменавання, выражаюць тонкія адценні ацэнак, эмоцый, пачуццяў, зафіксаваныя ў моўнай свядомасці беларусаў.

Уводзіны

Імя – адзін з прадуктаў чалавечай культуры. Яно фарміруецца ў пэўным этнасе, які знаходзіцца на пэўнай ступені гістарычнага развіцця. У імёнах фіксуюцца нацыянальныя ідэалы прыгажосці (ці адхіленні ад іх), вераванні, сацыяльная іерархія грамадства і многае іншае. Даследаванне імёнаў навукова-папулярнага тэксту мае вялікае значэнне для раскрыцця гістарычнага і сацыяльна-культурнага зместу творчай спадчыны пісьменнікаў. Мэта прадстаўленага артыкула – выяўленне нацыянальна-культурнай спецыфікі анамастыкону навукова-папулярных твораў сучасных берасцейскіх аўтараў, якая заключаецца ў высвятленні прагматычнай значнасці паэтонімаў у тэксце, вызначэнні іх ролі ў стварэнні мастацкіх вобразаў і прасторава-часавых адносінаў твораў. Дасягненне пастаўленай мэты прадугледжвае вырашэнне наступных задач: выявіць масіў онімаў даследаваных твораў; разгледзець структуру і семантыку паэтонімаў у гісторыка-культурным аспекце; вызначыць ролю анамастычных адзінак у фарміраванні хранатопу твораў. Актуальнасць выбранай тэмы звязана з шырокім інтарэсам да анамастыкі як нацыянальна-культурнага феномену, а таксама з адсутнасцю вывучэння анамастычнай прасторы навукова-папулярных твораў М. Міцковіча, М. Пашкевіча, В. Емяльянавіч.

Прагматычная значнасць антрапонімаў у кантэксце навукова-папулярнай літаратуры брэсцкіх пісьменнікаў

Антрапонімы, выкарыстаныя ў навукова-папулярным тэксце, дазваляюць прасачыць змены ў сістэме мовы, вызначаныя культурнымі і палітычнымі падзеямі ў грамадстве. Антрапанімія навукова-папулярных твораў сучасных берасцейскіх аўтараў абпіраецца на агульнанародны беларускі іменаслоў.

Зборнік педагога, пісьменніка, навукоўца М. Пашкевіча «У родным слове адгукаецца душа» ўключае апавяданні, эсэ, мініяцюры, у якіх – шчымлівы і шчыры ўспамін пра маленькую радзіму пісьменніка – вёску Рубель, што на Століншчыне. Аўтар піша: «Гэта кніга пра гаворку жыхароў вёскі Рубель Столінскага раёна, пра тое, як слова дапамагае адчуць повязь са сваімі продкамі, убачыць непаўторнае характэрнае родных мясцінаў. Кніга адрасуецца ўсім, хто душою адгукаецца на роднае слова, каб пачуць го-

лас сваіх продкаў, каб падаць голас сваім нашчадкаў» [1, с. 3]. Зборнік М. Міцковіча «Тапанімічная повязь часоў» – гэта аповед пра іменаслоў, што перайшоў ад продкаў да нашчадкаў як моўная спадчына, у якой «што ні назва – то схаваная загадкавая семантыка, незвычайны водгук укладу штодзённага жыцця прапродкаў – чарадзейнае акенца ў свет своеасаблівага этналігістычнага феномену Берасцейшчыны, які захоўвае асаблівую прыцягальнасць і, разам з тым, чароўную таямнічасць сваіх імёнаў» [2, с. 5].

Героі твораў М. Пашкевіча – простыя вяскоўцы – з’яўляюцца носбітамі традыцыйных хрысціянскіх каляндарных імёнаў, што прыйшлі ў беларускі іменаслоў з грэчаскай (*Агаф’я (Гапа), Дзмітрый (Міцё), Еўдакія (Оўдзя), Мінай (Мінё), Паліна (Поля), Трахім (Трохім), Яўгенія (Ёўга)*), лацінскай (*Клім, Матруна, Разалія (Рузя), Усціннiя (Юста), Цім*), старажытнаўрэйскай (*Ева, Гаўрыло, Назар, Сара*) моў. Сярод традыцыйных онімаў вылучаюцца прапрыяльныя лексемы славянскага паходжання – *Браніслава (Броня) і Вацлаў (Вацік)*. Мікалай Пашкевіч называе такія імёны рэдкаўжывальнымі. Аўтар адзначае: «Сёння частку рэдкаўжывальных імёнаў можна ўзнавіць толькі на падставе сямейных мянушак. Статус мянушкі набыло рэдкаўжывальнае асабовае імя *Каленік (Каліна)*. Зараз нямногія рубельцы ведаюць, што мянушка *Хіма* паходзіць ад жаночага імя *Яўхімія*» [1, с. 155]. Брэсцкі пісьменнік фіксуе сямейна-родавыя мянушкі аднавяскоўцаў, асновай якіх сталі ўжывальныя ў папярэдніх пакаленнях рубельцаў асабовыя імёны: *Базыль (Васіль), Дзем’ян (Дзям’ян), Карп, Кірэй (Кір, Кір’ян), Купрыян, Вэр’ян (Авяр’ян), Сень (Ксенія), Давід (Давыд)*.

На старонках твораў пісьменніка знаходзім шматлікія дыялектныя формы онімаў, якія перадаюць мясцовы каларыт: *Зоня, Зыня, Зонька; Ладзё, Ладзік; Пэлё, Пэлік; Сцелё, Сцелько*. М. Пашкевіч умела рэалізуе ацэнчна-характарыстычную ролю асабовых імёнаў, якія ў беларускай культуры ўжываюцца ў розных фармальных разнавіднасцях: поўнай (афіцыйнай, пашпартнай), гіпакарыстычнай і мностве эмацыйна афарбаваных формаў. Так, выкарыстанне складанай канструкцыі – спалучэння асабовага імені з імем па бацьку (такія формы звароту, паводле меркавання даследчыкаў этыкету, прыйшлі ў беларускую мову з рускай) – сведчанне пашаны да чалавека, напр.: «*Нямала было і тых, хто назаўсёды звязаў свой прафесійны шлях з Рубельскай школай. Віктар Макаравіч Кез, Вера Андрэеўна Красуцкая-Кез (заслужаная настаўніца БССР), Васіль Мікітавіч Антоненка, Іван Васільевіч і Ніна Пятроўна Максімовічы*» [1, с. 30]. Паказчыкам прызнасці і ветлівасці, спаконвечнага родавага адчування блізкасці землякоў з’яўляюцца ўжывальныя ў вясковым асяроддзі формы звароту «дзядзька», «цётка», «дзед», «баба» + імя. «*Задаволены тым, што змог уважыць просьбу бездапаможнай жанчыны, Іван іранічна-наблажліва адказваў: “Дзякуй вам, цётка Ганна, што дапусцілі да работы”*» [1, с. 42].

Дзякуючы гнуткасці, пластычнасці, здольнасці перадаваць тонкія нюансы чалавечых адносін асабовае імя адыгрывае ў замалёўках вясковага жыцця важную ролю, з’яўляючыся носбітам сацыяльна і асобасна значнай інфармацыі аб герою (паважаны чалавек у соцыуме ці не, малады ці сталага ўзросту), перадаючы багатую гаму эмоцый, пачуццяў, ацэнак: «*Верэ, ты чуеш, Верочка, я цябэ прошу: накажыно там мойму Грышы, хай пэрэвэзэ мэнэ*» [1, с. 19]; «*А ты памятаеш Мішку? – ажывіўся мой даўні знаёмы. – Ён і так гаварун, а калі вып’е, то і ўвогуле, як кажучь, рот не закрываецца*» [1, с. 43]; «*Мая дзіцячая памяць зафіксавала тую трагедыю вяскоўцаў найперш таму, што загінула наша суседка Лексочка, яе дачка Каця і немаўля*» [1, с. 43]; «*Нязменным кантралёрам, які запускаў у залу глядачоў, быў дзядзька Косця, ці, як усе яго звалі, проста Косця*» [1, с. 26]; «*Дзякуй табе, Іваначка, за работу*» [1, с. 42].

Праз актуалізацыю прагматычнай значнасці шматлікіх формаў асабовых імёнаў Мікалай Пашкевіч стварыў яркія замалёўкі жыцця аднавяскоўцаў, перадаў традыцыі

імянавання, выразіў тонкія адценні ацэнак, эмоцый, пачуццяў, зафіксаваныя ў моўнай свядомасці беларусаў, адлюстраванне ўласцівыя роднай гаворцы моўныя асаблівасці.

Мянушка – адзін з самых старажытных і цікавых складнікаў антрапанімічнай лексікі. Характарыстычная функцыя мянушак у сённяшнім грамадстве выходзіць на першы план. Праўда, часам і зараз неафіцыйнае прызванне можа быць важным сродкам ідэнтыфікацыі чалавека. М. Пашкевіч ва ўспамінах пра родную вёску адзначае: «*Частотнасць аднастайных прозвішчаў прыводзіць да таго, што некаторыя вяскоўцы з'яўляюцца поўнымі цэзкамі. Раней, калі ў пераважнай большасці рубельцаў сем'і былі вялікія, часам і ў адным класе вучыліся поўныя або амаль поўныя цэзкі. Па гэтай прычыне даводзілася нумараваць школьнікаў, напрыклад: Вабішчэвіч Іван Іванавіч (1), Вабішчэвіч Іван Іванавіч (2). Найбольш распаўсюджанымі ў Рублі з'яўляюцца прозвішчы Агіевіч, Вабішчэвіч, Ляшкевіч, Маілякевіч, Паішкевіч. На бытавым узроўні звычайна мянушка дае магчымасць індывідуалізаваць асобу ці сям'ю: Верочын Васіль, Дзенісоў Сцепан, Міколчын Міша, Яковіна Маня, Мінчына Зоня і інш.*» [1, с. 159].

У асяроддзі вяскоўцаў вылучаюцца *калектыўна-тэрытарыяльныя мянушкі* – прызванні жыхароў пэўнага населенага пункта. Ва ўспамінах М. Пашкевіча прыводзіцца найменне-характарыстыка аднавяскоўцаў пісьменніка і акрэсліваецца яго матывацыя. «*Згадваючы сваю вандроўку па Століншчыне, Уладзімір Караткевіч піша: “Рэдкія там вёскі, але, як кажуць, меткія. У вёсцы Рубель 1 800 двароў – “Гэта ж наш Кітай” (мясцовы жарт)”. Сапраўды, падчас майго дзяцінства і юнацтва нярэдка нас, рубельцаў, жыхары суседніх вёсак называлі кітайцамі*» [1, с. 11].

Значную частку неафіцыйных прызванняў вяскоўцаў займаюць *сямейна-родавыя (генесіянімічныя)* мянушкі. У іх ліку пісьменнік вылучае *патронімы*, базай утварэння якіх становяцца імёны продкаў па мужчынскай лініі: «*Мянушка Пэтрыніныя ўтворана ад імя Пэтро, Косцючковыя – ад Костусь, Саўчыныя – ад Сава. Такіх мянушак у рубельскай гаворцы параўнальна нямнога. Звычайна імі абазначаны род, які належыць да былой шляхты*» [1, с. 186]. Словаўтваральнай базай *матранімічных мянушак* вяскоўцаў з'яўляюцца імёны продкаў па жаночай лініі, да якіх далучаюцца суфіксы *-к-, -очк-, -ечк-*: *Верочка, Манька, Мар'ечка, Марынка, Паўлінка* [1, с. 186]. М. Пашкевіч адзначае, што статус мянушкі атрымліваюць рэдкаўжывальныя імёны *Ёўга, Прося, Тэкля, Рузя, Хіма, Юстына* [1, с. 186].

Ацэначна-характарыстычную функцыю выконваюць *індывідуальныя мянушкі*, у якіх адлюстраваны ўяўленні вяскоўцаў аб нормах паводзінаў, ладзе жыцця, прыгажосці і інш. У першую тэматычную групу выдзелены мянушкі-замалёўкі знешнасці сялян: *Гурбочка, Кучко, Куцы, Лысы, Мэляўка, Покорнаны, Трубач, Стройны, Сыты, Цыган, Шнур, Бэзрукі, Глухі, Зубэль, Клішун, Кульпач, Носар, Почка, Сіпак, Слепцоў, Бусько, Ворончук, Вуташка, Драч, Пугач, Курка, Соловэй, Соўка, Вэчка, Кот, Кошка, Моркач, Осенчак, Воўк, Заец, Козлік, Лось* [1, с. 185–186]. На ўнутраныя якасці індывідаў паказваюць наступныя мянушкі: *Корнаец, Мазунец (ліслівец), Рэўкач, Срой (пра неўраўнаважанага чалавека), Сонда (санлівец), Стойковэц, Шпаркі*. На сацыяльны, маёмасны статус, нацыянальнасць, прафесію, становішча ў сям'і носьбіта прызвання ці яго продкаў паказваюць мянушкі *Багатыроў, Босякоў, Дранец, Король, Покіданка, Прымачок, Касір, Коваль, Морак, Музыкант, Мэлэчко, Панамар, Партызан, Пісар, Поп, Прокурор, Сторожоў, Стрэлжэц, Шкуратнік*. Аўтарскі кантэкст раскрывае матывацыю гаваркіх антрапонімаў: «*Мянушка Воспан успрымаецца як напамін пра былую рубельскую шляхту. Вядома, што словы васпан і васпані служылі формай ветлівага звароту ў шляхецкім асяроддзі. Ці выкарыстоўвалася раней вяскоўцамі слова **васпан** як зваротак да асобы, цяпер цяжка сказаць. У гаворцы яно як акрамя мянушкі больш ніяк не выяўляецца*» [1, с. 187]. Характарыстыкай маўлення вясковай жанчыны

з'яўляецца мянушка *Майнэрыха*, аснова ўтварэння якой – часта ўжывальнае дыялектнае слова: «У рубельскай гаворцы ўжываецца слова *майна* са значэннем 'трава, якая расце на вадаёмах'. «Пойду нарву *майны* свінням» ці «Поўны кошэль *майны* прынэсла», – гаварыла вясковая жанчына. Пачутае некалькі разоў суседзямі рэдкаўжы-вальнае слова з вуснаў рублянкі прадвызначыла яе мянушку – *Майнэрыха*» [1, с. 188]. Ужыты ў творах М. Пашкевіча мянушкі-празванні паводле месца жыхарства вяскоўца. Так, у сялянскім асяроддзі прынята называць замужніх жанчын паводле вёскі, дзе яны жылі да замужства: «*Дуброўчанка* (ад назвы вёскі *Дуброва*), *Вэлемічанка* (ад – *Вялемічы*), *Ольпенка* (ад – *Альпень*), *Хотомлянка* (ад – *Хотамель*)» [1, с. 185].

З'яўляючыся найбольш старажытным разрадам антрапанімічнай лексікі, мянушкі працягваюць сваё жыццё ў асяроддзі сучасных вяскоўцаў, даючы ім магчымасць ярка абмаляваць найбольш кідкія рысы знешнасці чалавека, апісаць і ацаніць яго характар і маўленне, акрэсліць сваяцкія адносіны паміж людзьмі. А каштоўнасць сямейна-родавых (генесіянімічных) і калектыўна-тэрытарыяльных мянушак у тым, што яны захоўваюць інфармацыю аб гісторыі продкаў сям'і і жыхароў пэўнага населенага пункта.

Прозвішчы – гэта спадчыныя ўласныя назвы, якія ўказваюць на прыналежнасць чалавека да пэўнай сям'і, роду. У навукова-папулярных творах М. Пашкевіча можна выдзеліць, па-першае, прозвішчы, утвораныя ад кананічных і размоўных формаў хрысціянскіх імён (*Максімовіч, Пашкевіч, Агіевіч*), па-другое, прозвішчы, што ўзніклі ад язычніцкіх празванняў-мянушак апелятыўнага паходжання (*Красуцкая, Вабішчэвіч, Ляшкевіч, Маішлякевіч, Кажаноўскі, Жалянгоўскі*). Прозвішча – сацыяльна характарыстычная прапрыяльная адзінка, якая паказвае на становішча сям'і ў грамадскай іерархіі. Так, шляхецкія прозвішчы, як правіла, уключаюць суфіксы *-віч-, -іч-, -ск-*. У зборніку «У родным слове адгукаецца душа» М. Пашкевіч прыгадвае прадстаўнікоў шляхецкіх родаў, што жылі ў роднай вёсцы – *Пашкевічаў, Апановічаў, Вабішчэвічаў, Жалянгоўскіх, Кажаноўскіх, Ліпскіх, Ляшкевічаў, Разановічаў*. Письменнік разважае: «*Аўтарытэт шляхецкага роду напрацоўваўся з пакалення ў пакаленне і, як мне здаецца, у нейкай ступені прадвызначаў паводзіны кожнага, каму было наканавана нарадзіцца ў сям'і шляхціча. Ва ўсякім выпадку, у дзяцінстве мне не даводзілася чуць, каб нехта, напрыклад, з майго роду вызначаўся амаральнасцю, парушаў вякамі ўсталяваныя традыцыі, да непрыстойнасці прынізіў годнасць іншага чалавека, выйшаў за межы закона. Безумоўна, гэта не азначала, што ўсе бытавыя канфлікты вырашаліся на мажорна-добразычлівай ноце. Характар – справа складаная, супярэчлівая, нярэдка ўнікальная, якая не заўсёды прадвызначаецца сацыяльным статусам чалавека. У Рублі кажучь: "Натуру чловека не пэрэмэніш – якім вон родівса, такім і ўмрэ"*» [1, с. 23–24].

Прозвішчы палешукоў – паказчык міжэтнічных кантактаў. Мікалай Міцковіч прыгадвае прозвішчы нашчадкаў венграў-воінаў, якіх прывёў у Рэч Паспалітую для барацьбы з Масковіяй трансільванскі князь Стэфан Баторый: *Беняш, Бекеш, Барташук, Галаш, Мандра, Войнаш, Кендыш* і інш. [2, с. 36]. Прыгадвае письменнік і палавецка-цюркскія прозвішчы (*Баран, Канановіч, Кунашка*) і антрапонімы, якія ўзыходзяць да адной з найстаражытнейшых цюркскіх моў – караімскай: *Бама, Буза, Казей, Казыровіч* і інш. [2, с. 35].

Нацыянальна-культурная адметнасць тапанімікону навукова-папулярных твораў берасцейскіх аўтараў

Рэалізуючы асветніцкую функцыю навукова-папулярнай літаратуры, сучасныя берасцейскія аўтары ўмела раскрываюць у кантэксце твораў этымалагічную семантыку тапонімаў, актуалізуючы сканцэнтраваную ў старажытных прапрыяльных адзінках інфармацыю аб гістарычным мінулым славянскіх плямёнаў. У ліку тапонімаў, якія ўвахо-

дзяць у анамастычную прастору навукова-папулярнай літаратуры пісьменнікаў Берасцейшчыны, можна вылучыць прапрыяльны адзінкі, прагматычная зона семантыкі якіх захоўвае наступныя культурныя ўяўленні, якія складаюць аснову менталітэту славянскіх народаў. Кантэкст навукова-папулярнага твора актуалізуе нацыянальна-культурную інфармацыю тапонімаў. Гэта ўяўленні пра культ раслін і жывёл: «**Волковичи** – былы хутор в Ленинском сельсовете Жабинковского района. Возможно, название кельтско-балтского происхождения, ср. лит. *vilkas* – волк. На балтийский корень указывает территориальная близость названий урочищ **Волчий Брод** (*Viliskal Brasta*), **Волково**, **Волченисово**, **Волчин** и др. Предположительно, в этих названиях запечатлено имя одного из проживавших в древности на территории Беларуси кельтских племён **велетов** (кельтск. *Veltos*), признававших культ **волка**» [2, с. 45]; «Культ змеи был очень развит как у прибалтов, так и у белорусов. Носителями культа змеев выступали этнические группы, предками которых были индоевропейцы. Возможно, они относились к кельто-балтской языковой группе. Связанные с культом змеи-кобры, они оставили свои следы не только в археологических вещественных источниках, но и в типичных топонимах-этнонимах: от личного имени **Кобрунус** до реки **Кобринка** (бассейн реки Западный Буг), сёл **Кобравичи**, **Кобровцы**, г. **Кобрин**. Столкновение и языковая смешанность разных народов, перевод старых названий на язык нового народа обусловили появление таких названий, как с. **Змеевцы** (Дятловский район), с. **Змеевка** (Жлобинский район). И даже река **Горынь**, приток Припяти, имеет статус змеи подземельной (**горынской**), несущей живую воду» [2, с. 105]. Шэраг тапонімаў ўтвораны ад назваў плямёнаў: «**Пруска** – деревня в Яковчицком сельсовете Жабинковского района. Название этнонимического происхождения от западнобалтийского народа – **прусов** или **немцев**, насильственно германизовавших **прусов** и ставших носителями этого этнонима» [2, с. 68]; «Найменні славянскіх плямёнаў, якія згадваюцца ў вышэй-памянёных аналах, дзіўным чынам адгукаюцца ў назвах іматлікіх беларускіх паселішчаў: **лісічане** – вёска **Лісічы** (Бярозаўскі раён), **споры** – вёска **Спорава** (Бярозаўскі раён), возера **Споры** (Пастаўскі раён); **рачане** – назвы **Рэчыца**, такія частыя на Беларусі; **смаляне** – назвы вёсак **Смаляны** ў Пружанскім і Аршанскім раёнах, **Смалявічы** і, нарэшце, **Смаленск**; **драгавіты** – **Драгічын** (сярэдневяковая назва – **Драговічы**); **магіляне** – **Магілёў**; **селічы** – вёскі з назваў **Сялец** ёсць у Быхаўскім, Бярозаўскім, Горацкім, Мсціслаўскім, Чацініцкім раёнах, а яшчэ і **Сялецк** – у Касцюковіцкім раёне; **наровы** – горад **Нароўля**, рака **Нароў**, **жыцічы** – **Жыткавічы**, і гэты спіс можна доўжыць» [3, с. 45]. Выдзяляюцца тапонімы, утвораныя ад імёнаў князёў і валадароў населеных пунктаў, земляў, угоддзяў: «**Давыд-Гарадок** – горад у Столінскім раёне. Узнік на мяжы XI–XII стст. (1100–1112). Названы ў гонар заснавальніка – вальнскага князя **Давыда Ігаравіча**» [4, с. 109]; «Ёсць у лексіцы вёскі Рубель назвы ўрочышчаў, утвораныя ад асабовых імёнаў: **Іваночковэ**, **Косцючковэ**. Гэтыя мікратапонімы захоўваюць памяць пра гаспадароў, якія некалі мелі і па-сялянску дбайна апрацоўвалі ўласную зямлю» [1, с. 167]. Некаторыя тапонімы адлюстроўваюць рэлігійныя вераванні славян і іх продкаў-арыйцаў: «Назву раённага цэнтра **Карма** і вёскі з аднайменнай назвай у Добрушскім раёне на Гомельшчыне нам прасцей звязваць са знаёмым словам, якое азначае заднюю частку чаўна. Дакладна такое ж слова “**карма**” (толькі з націскам на першым складзе) існуе ў ведычнай міфалогіі і азначае матэрыяльную дзейнасць дзеля асалоды. А таксама вынікі такой дзейнасці. Ці выпадковае такое супадзенне?» [3, с. 274]; «Мяне даўно цікавіла, адкуль паходзіць назва невялікай рэчкі **Рыта** ў Маларыцкім раёне, пакуль, нарэшце, не знайшла ў санскрыцкіх тэкстах, што слова “**рыта**” азначае “лад жыцця, шлях, кругазварот Сусвету”. Бог **Рыта** існуе на Захадзе, яму падпарадкоўваюцца людзі і багі. На берагах **Рыты** захаваўся курганны могільнік, які пакуль застаецца

недаследаваным, а, напэўна, ён мог бы нешта расказаць дапытліваму гісторыку пра людзей, які жылі тут тысячы гадоў таму» [3, с. 274]. Тапонімы могуць утрымліваць інфармацыю пра гаспадарчую дзейнасць людзей: «Можно интерпретировать топоним “Мушкетно” на Жабинковщине как место, где татарами изготовлялись **мушкели** – дубинки, оправленные железом. Название “Корды” выводится от тюркского **корд** ‘вид холодного оружия’» [2, с. 34]; «Назвай **Воляня** рубельцы абазначылі луг, дзе раней пасвілі **валоў** – непаваротлівых, але цягавітых жывёлаў: імі даводзілася араць зямлю, выконваць іншыя сельскагаспадарчыя работы» [1, с. 167]. Унутраная форма тапонімаў можа ўказваць на сацыяльную структуру грамадства: «У цэнтральнай частцы вёскі жыла **шляхта**; за царквою, бліжэй да Хатомеля, – **мужыкі**, што і адлюстравалася ў мікратапонімах сяла: **Шляхта і Мужыкі**» [1, с. 24–25].

Берасцейскія аўтары пераканаўча паказалі: тапонімы – культураносныя знакі, што захоўваюць каштоўную інфармацыю аб гісторыі славян і іншых народаў, якія насялялі і насяляюць Берасцейшчыну, аб характары гаспадарчай дзейнасці, асваенні прыроды.

Заклучэнне

Анамастыкон навукова-папулярных твораў Мікалая Пашкевіча, Мікалая Міцковіча, Веры Емельяновіч, Зінаіды Дудзюк мае агульнабеларускі нацыянальны характар. Шырока прадстаўлены ў анамастычнай прасторы прааналізаваных зборнікаў рэгіянальны кампанент. Ядром сістэмы асабовых імёнаў, адлюстраванай у творах, з’яўляецца хрысціянскі іменаслоў, асвоены нацыянальнай мовай і мясцовай гаворкай. Інфармацыйная нагрузка мянушак і прозвішчаў перадае асаблівасці ўспрымання і ацэнкі вясцоўцамі знешнасці, маральных якасцей, паводзінаў асобы, сацыяльную структуру грамадства. Аўтары ўмела актуалізуюць прагматычную значнасць тапонімаў, адкрываючы чытачу каштоўныя звесткі аб матэрыяльнай і духоўнай культуры народаў, што жывуць на Палессі.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Пашкевіч, М. І. У родным слове адгукаецца душа / М. І. Пашкевіч. – Брэст : Альтернатыва, 2012. – 196 с.
2. Мицкович, Н. С. Топонимическая связь времен / Н. С. Мицкович. – Мозырь : Белый ветер, 2002. – 131 с.
3. Дудзюк, З. І. Кола Сварога / З. І. Дудзюк. – Мінск : Беларусь, 2006. – 312 с.
4. Емельяновіч, В. М. З гісторыі некаторых назваў / В. М. Емельяновіч // Берасцейскія карані : гіст.-краязн. і літ. зб. – Брэст : Альтернатыва, 1993. – С. 108–112.

Рукапіс паступіў у рэдакцыю 10.10.2018

But-Gusaim S.F. National and Regional Culture in the Mirror of Naming Words in Scientific and Popular Literature by Modern Brest Writers

The article is dedicated to the study of linguistic and cultural peculiarities of onomasticon in scientific and popular literature by modern Brest writers Nikolay Mitskovich, Nikolay Pashkevich, Zinaida Dudyuk, Vera Emelyanovich. The author describes cultural views, illustrated in the semantics of placenames, which are the basis of mentality of Slavic peoples: information about the cult of plants and animals, about ancient tribes, religious beliefs of Slavic people and their Aryan ancestors, about their household, etc. Etymology and pragmatic meaning of personal proper names are examined. The author gives thematic groups of nicknames, whose meaning illustrates the peculiarities of perception and evaluation of appearance, moral qualities and behavior of the person having this nickname. Social hierarchy of the society, illustrated in the structure and semantics of nicknames and surnames, is viewed in this article.